

TESAM Akademi Dergisi

Journal of TESAM Academy

ISSN 2148-2462 / E-ISSN 2458-9217

Mevduat ve Katılım Bankalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri ve Türkiye Ekonomisine Katkıları (2005-2020)

Strengths and Weaknesses of Deposit and Participation Banks and Their Contributions to the Turkish Economy (2005-2020)

Öz

“İslami Finans” ya da “faizsiz bankacılık” olarak adlandırılan katılım bankaları, 1985’ten bu yana otuzbeş yıl içinde Türkiye ekonomisinin gelişmesinin bir parçası olmuştur. Muhafazakâr toplumun faiz hassasiyeti nedeniyle bankacılık sistemine dahil olmayan atıl fonları ekonomiye kazandırmıştır. Çalışmada katılım bankaları ile mevduat bankalarının aktif ve pasif yapılarındaki güçlü ve zayıf yönlerini incelendikten sonra, katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları analiz edilmiştir. Bu analiz yapılırken katılım bankalarının ilk defa bankacılık sistemine dahil olduğu 2005 yılından 2020 yılına kadarki geçen süreç seçilmiştir. Katılım bankalarının bankacılık sektörü içindeki payı analiz edilirken kredi portföylerinin yoğunlaştığı sektörleri incelenip, hem bankaların risk ve kârlılığını analizi yapılmış hem de mevduat bankaları ile karşılaştırması yapılmıştır. Aktif yapısına göre mevduat bankalarının tüm bankacılık sistemi içindeki payının on yılda %93-94 olması nedeniyle sektörü domino ettiği ve katılım bankalarının sektördeki payının %6-7 arasında kaldığı görülmüştür. Bankaların verdiği kredilere göre mevduat bankalarının hizmet, finans, imalat ve inşaat sektörüne yoğunlaştığı, katılım bankalarının hizmet, imalat ve inşaat sektörüne yoğunlaştığı görülmektedir. Analiz edilen veriler katılım bankalarının hem mevduat toplama hem de kredi dağıtma sistemiyle ilgili bir kısım sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankaları, Mevduat Bankaları, Muhafazakar Toplum, Türkiye Ekonomisi, İslami Finans.

Abstract

Participation banks, called "Islamic Finance" or "interest-free banking", have been a part of the development of the Turkish economy in the thirty-

İlyas BOZKURT

Dr.,
muhammedilyasbozkurt@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0535-4206

Cilt / Issue: 9(2), 503-535
Geliş Tarihi: 12.03.2022
Kabul Tarihi: 25.06.2022

Atıf: Bozkurt, İ. (2022). Mevduat ve Katılım Bankalarının güçlü ve zayıf yönleri ve Türkiye ekonomisine katkıları (2005-2020). *Tesam Akademi Dergisi*, 9(2), 503-535. <http://dx.doi.org/10.30626/tesamakademi.1164125>

five years since 1985. Due to the interest sensitivity of the conservative society, idle funds that were not included in the banking system were brought into the economy. The study analyzed the contributions of participation banks to the Turkish economy after analyzing the advantages and disadvantages of deposit banks and participation banks in terms of their asset and liability structures. The period used for this research was 2005 to 2020, the year that participation banks were initially integrated into the banking system. When examining the areas in which loan portfolios are concentrated and the participation banks' portion in the financial sector, the risk, and profitability of the banks were assessed and compared to deposit banks. According to the asset structure, since the share of deposit banks in the entire banking system has been 93-94% in the last ten years, it has been observed that the share of participation banks in the sector is between 6-7%. According to the loans given by the banks, it is seen that the deposit banks concentrate on the service, finance, manufacturing, and construction sectors, while the participation banks concentrate on the service, manufacturing, and construction sectors. The analyzed data revealed that participation banks have some problems with both deposit collection and loan distribution systems.

Keywords: Participation Banks, Deposit Banks, Conservative Society, Turkish Economy, Sectoral Concentration.

Extended Abstract

The Turkish banking system is crucial to the establishment and growth of the Turkish economy, as in many developed countries. The growth of the Turkish banking system reflects the growth of the country's economy.

Participation banks are a crucial component of this system since they cover a significant void in the Turkish banking system. These banks not only provided the conservative sector's savings to the economy but also helped to integrate the conservative sector into the overall economy.

In the thirty-five years since they were founded, Participation Banks have significantly affected the evolution of the Turkish economy. In the future, it will still play a role in the growth of both the Turkish economy and Turkish society. The focus of this study is on the role participation banks play in the Turkish economy.

Today, participation banks carry out many banking activities of conventional banks as well as financing activities such as insurance, financial leasing, and factoring in the financial sector. Participation

banks, which perform almost all banking services in different ways, are in a way an alternative to conventional banks, while the deposit banks do not perform some transactions based on interest, they complement conventional banks and deepen the financial sector.

When we look at the finance sector, it consists of two basic components, namely the real sector and the finance sector. Among the financial institutions, banks are the most important and the credit mechanism is one of the main factors that make banks stand out among financial institutions. The most critical component that commercial banks have in their total assets is their loan portfolio. In this respect, one of the primary goals of banks is to obtain the highest profit by using their loan portfolios. But the credit mechanism is also the riskiest activity of a bank. Because, if the loan is not repaid, the bank is faced with liquidity and profit-loss risk.

Diversification of the loan portfolio is seen as the main mechanism for banks to reduce their credit risk. However, for various reasons, many commercial banks concentrate their loans on certain sectors. "Sectoral credit concentration" is the concentration of the majority of a bank's loans in one or more sectors.

Examining the sectors in which banks' loan portfolios are concentrated not only constitutes an indicator in the analysis of banks' risk and profitability but also creates an indicator of the financial stability of a country's economy. Detection and monitoring of credit concentration constitute an early warning mechanism in the detection of risks. It also constitutes a tool for establishing long-term development policies.

Few research has been done on the Turkish banking system, even though there are several worldwide studies on sectoral loan concentration. The link between the sectoral concentration index and credit risk, which was constructed using data from the Turkish banking industry from various times, was examined in these few research. A study evaluating the loan portfolios of participation and deposit banks has not been conducted so far.

In the light of these data, it has been tried to find answers to which sector's participation banks and deposit banks direct their loans and how this loan concentration has an effect on bank performance, by analyzing the Turkish banking sector's quarterly data for the period 2005-2020.

Giriş

1980'li yıllardan itibaren hem Türkiye'de hem de dünya da yükselişe geçen muhafazakarlık eğilimleri milyonlarla ifade edilen muhafazakar bir kitlenin ortaya çıkmasına ya da zaten var olan bir muhafazakar kitlenin büyüyerek artmasına neden olmuştur.

1980'li yıllardan itibaren başta Türkiye olmak üzere bir kısım İslam ülkelerinde muhafazakarlık eğilimi ve dini hassasiyet geniş kitlelerce önemsenir hale gelirken; aynı tarihlerden itibaren bu coğrafya da muhafazakar kesimin ekonomiye ve özellikle sanayi ve ticarete yöndikleri görülmektedir. Bir yandan sanayi ve ticaretle uğraşıp günbegün zenginleşen ama bir yandan da dini hassasiyetleri nedeniyle bankacılık işlemlerinden ve hizmetlerinden çekinip uzak duran hatırı sayılır bir kitle ortaya çıkmıştır. Bu durum bir yandan muhafazakar kesimin yastık altındaki birikimlerini ekonomiye kazandırabilmek için öte yandan da muhafazakar sanayi ve ticaret erbabına bankacılık hizmeti verebilmek için büyük bir fırsat oluşturmuştur.

Artık bankacılık sisteminin içerisinde yer alacak bir katılım bankacılığı anlayışına ihtiyaç vardır. İşte bu ihtiyaç katılım bankalarının 80'li yıllardan sonra başta Türkiye olmak üzere birçok İslam ülkesinde hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Katılım Bankaları kurulduğu günden bugüne geçtiğimiz otuz beş yıl içerisinde Türkiye ekonomisinin gelişimine önemli katkılarda bulunmuştur. Gelecekte de Türk ekonomisinin gelişmesinde ve Türk toplumunun kalkınmasında katkı vermeye devam edecektir. Bu çalışma katılım bankalarının Türkiye ekonomisine katkıları üzerine durmaktadır.

Günümüzde katılım bankaları mali sektör içinde hem konvansiyonel bankaların yaptıkları birçok bankacılık faaliyeti hem de sigortacılık, finansal kiralama, faktoring gibi finansman faaliyetlerini yapmaktadır. Hemen hemen tüm bankacılık hizmetlerini farklı usullerle yapan katılım bankaları, bir bakıma konvansiyonel bankaların bir alternatifi olurken, mevduat bankalarının faize dayanan bazı işlemleri yapmadıkları içinde konvansiyonel bankaları tamamlamakta ve finans sektörünün derinleşmesini sağlamaktadır.

Katılım bankaları 1980'li yılların başından 2000 krizine kadar olan dönemde muhafazakar kesim tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış ve rağbet görmüştür. 2001 ekonomik krizleri sırasında İhlas finansın iflas etmesi ve tasfiyesi ve katılım bankacılığı sektöründe yaşanan bir

kısım yapısal sıkıntılar, muhafazakâr kesimin katılım bankalarına karşı güvensizlik duygusuna kapılmalarına neden olmuştur.

Ancak 2005 yılında katılım bankalarının bankacılık sisteminin içerisine alınmasıyla beraber tekrar tesis edilen bu güven ortamı 2008-2012 yılları arasında yaşanan ABD merkezli ve dünya çapında etkili ekonomik krizin sonlarına kadar devam etmiştir. 2012- 2020 yılları arasında katılım bankalarına gösterilen ilginin azaldığını ve muhafazakar kitlenin katılım bankalarından daha ziyade mevduat bankalarına rağbet gösterdiğini görmekteyiz.

Ülkemizde son yıllarda yıldızı parlayan katılım bankalarının aslında sektördeki payının istenilen düzeyde artmadığı görülmektedir. Katılım bankalarının konvansiyonel bankalara göre bir kısım farklılıkları olması, onlara bazı avantajlar kazandırırken bazı dezavantajlar sağlamaktadır.

Bu çalışmada katılım bankalarının sektöre katkıları mevduat ve yatırım bankalarıyla karşılaştırılmalı olarak hem fon toplama hemde fon kullandırma açısından ele alınmıştır.

Ayrıca katılım bankalarının ve mevduat bankalarının yoğunlaştıkları sektörler karşılaştırılmıştır.

Finans sektörü ve reel sektör ekonominin temel iki bileşenidir. Finans sektörünü oluşturan finansal kurumlar ve sermaye piyasaları, tasarrufları fon fazlası olan birimlerden toplayıp fon ihtiyacı olan birimlere aktarırlar. Finansal kurumlar arasında en önemlileri bankalardır ve kredi mekanizması bankaların finansal kurumlar içinde öne çıkmasındaki temel etkenlerden birisidir. Ticari bankaların aktif toplamları içerisinde sahip oldukları en kritik bileşen ise kredi portföyleridir. Bu itibarla, bankaların amaçlarından başında kredi portföylerini kullanarak en yüksek kâr elde etmek gelmektedir. Ancak kredi mekanizması aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Çünkü kredinin geri ödenmemesi durumunda banka likidite ve kâr-zarar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Kredi portföyünün çeşitlendirilmesi, bankaların kredi riskini azaltmaya yönelik başlıca mekanizması olarak görülür. Ancak çeşitli sebeplerle birçok ticari banka kredilerini bazı sektörlerle yoğunlaştırmaktadır. “Sektörel kredi yoğunlaşması” bir bankanın kredilerinin büyük bölümünün bir veya birden fazla sektörde toplanmasıdır. Bankalar belirli sektörlerle kredilerini yoğunlaştırdığı gibi, belirli müşterilere veya belirli coğrafi bölgelere de yoğun kredi açabilmektedir.

Bankaların kredi portföylerinin yoğunlaştığı sektörleri incelemek, hem

bankaların risk ve kârlılığını analizinde bir gösterge oluştururken hem de bir ülke ekonomisinin finansal istikrarı içinde bir gösterge oluşturmaktadır. Kredi yoğunlaşmasının tespit edilmesi ve izlenmesi, risklerin tespitinde erken uyarı mekanizması oluşturmaktadır. Ayrıca uzun vadeli kalkınma politikaları oluşturulması için de bir araç oluşturmaktadır.

Katılım bankalarını literatürde olumlu bakış ile anlatan birçok çalışma bulunmaktadır. Ancak objektif ve eleştirel bir bakış açısıyla bu kuruluşların Strengths-Weaknesses-Opportunities-Threats (SWOT) analizini yapabilen, bunların artılarını, eksilerini ortaya koyabilen ve eksileri için çözüm önerileri getirebilen çalışma sayısı oldukça azdır.

Bu çalışmanın önemi objektif bir gözle katılım bankalarının sektördeki yerini konvansiyonel bankalarla mukayeseli olarak ele alınmasıdır. Bu çalışmanın diğer çalışmalardan farkı katılım bankalarının kredi yapısının sektörel analizinin yapılmış olmasıdır. Burada hangi bankaların hangi sektörlerle daha fazla ağırlık verdiği ve katılım bankalarının sektör içindeki payının belirlenmesi, katılım bankacılığının son otuz yılda geldiği yeri belirlemek ve gelecek projeksiyonu çıkarmak için çalışmayı oldukça önemli hale getirmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde bankacılığın finansal sistemdeki yeri tanımlandıktan sonra ikinci bölümde bankaların risk çeşitlendirmesi üzerine yapılan ampirik çalışmaların bir özeti sunulmuştur. Üçüncü bölümde Türk Bankacılık sisteminde mevduat ve katılım bankalarının pasif yapısı analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde ise Türk Bankacılık sisteminde mevduat ve katılım bankalarının aktif yapısı analiz edilerek Türkiye ekonomisine nasıl katkı sağladıkları değerlendirilmiştir.

Bankacılığın Finansal Sistemdeki Yeri ve Yapısı

Finansal sistem; finansal kurumlar, finansal araçlar ve finansal piyasalardan oluşan dev bir sistemdir. Bu sistem piyasada bulunan fon fazlası birikimleri fon açığı olan kurum ve kuruluşlara, tüzel ve gerçek kişilere aktarmak suretiyle ekonomiye canlılık katar. Bu sayede finansal sistem fonları en uygun fiyatla, en hızlı bir sürede ve en doğru kaynaklara yönelmesine ve bu sayede ekonominin canlanarak gelişmesine hayati derecede önemli bir katkıda bulunur.

Finansal sistemin temelinde ise mevcut geliri gelecekteki gelirle, üzerinden mutabakata varılan bir getiri karşılığında, değiştirme ve tasarrufa dönüştürme güdüsü bulunmaktadır.

Finansal kurumlar finans sektöründe piyasa oluşturan kurumlardır.

Bu yüzden finansal araçların fiyatları bu kurumların oluşturduğu piyasalarda belirlenir. Bu cihetle finansal kurumlar bir ülke için hayati derecede önem taşımaktadır. Finansal kurumlar içinde en önemlileri ise bankalardır.

Bankalar fon transferine aracılık ederken çeşitli parasal aktarım kanalları kullanırlar. Bu kanallar faiz kanalı, varlık fiyatları kanalı, döviz kuru kanalı, kredi kanalı ve beklenti kanalıdır (Mishkin, 1995, ss. 3-10).

Bankacılık sisteminin en önemli fon aktarım mekanizmalarından birisi kredi fonksiyonudur. Sanayi ve imalat sektörü, inşaat sektörü, hizmet sektörü ve turizm sektörü başta olmak üzere tüm reel sektör unsurları hem kuruluşlarında hem de işleyişlerinde devamlı ve istikrarlı bir şekilde düşük maliyetli ve uzun vadeli kredi ihtiyacı duyarlar. Bu yüzden bankacılık sisteminin ekonomiye en büyük katkısı kredi fonksiyonu aracılığıyla olur.

Krediler, tasarrufların krediye dönüşmesini ve ekonomide paranın değişim aracı olarak kullanılmasını sağladığı için finansal gelişmenin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerin ekonomik göstergeleri incelendiğinde finansal piyasada yer alan hane halkı, işletmeler ve diğer ekonomik birimlerin krediler ile finanse edildiği görülmektedir. Krediler, tasarrufların etkin dağıtımına katkıda bulunduğu, tasarrufların yatırımlara aktarılmasını sağladığı, eksik bilgilenmeyi azaltarak işlem maliyetlerini düşürdüğü ve finansal işlemlerin gerçekleşmesini sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır (Şenel, 2020, s. 812).

Bankaların temelde faaliyet ve finansman politikaları bilançolarının aktif ve pasif yapısının yönetiminden geçmektedir. Bir bankanın kârını optimize etmek amacıyla bilançosunun aktif ve pasif kompozisyonunu piyasa koşullarını göz önüne alarak stratejiler belirlemesi gerekmektedir (İşcan, 2003, s. 5). Bankalar stratejilerini belirlerken temel hedefleri, risk ve getiri baskısı altında, likidite ihtiyacını da dikkate alarak uzun vadeli kâr potansiyelini optimize etmek olduğundan, özellikle risk faktörü bankacılık sisteminin önemli bir parçası olarak nitelendirilebilir.

Banka kârlılığının belirleyicilerine baktığımızda, özellikle bankaların pasif yapısının, sermaye yeterliğinin, likidite durumlarının, kredi politika ve kalitesinin, banka büyüklüklerinin ve makroekonomik değişkenlerin önemli etkisi bulunmaktadır (Atasoy, 2007, s. 3).

Bankalar faaliyetlerini yerine getirirken bazı riskleri yönetememeleri karlılığı olumsuz yönde etkilemektedir. Bunlar kredi riski, likidite riski,

kur riski, operasyonel risk ve faiz oranı riskine maruz kalmaktadır (Ertürk, 2010, s. 62). Banka faaliyetleri açısından en önemli risk kredi riskidir. Kredi riski bankaların verdiği kredilerin geri dönmeme riskidir. Bankalar kredi stratejilerinde kredi riskinin yönetimine önem verilmemesi bankacılık krizlerine neden olan önemli faktörlerden birisidir. Kredi riskinin yönetilememesi sorunlu kredilerin artması, bankaların bilançolarında aktif kalitelerine ve kârlılıklarına olumsuz yansımaktadır.

Bankaların Kredi Portföyünde Yoğunlaştırma ve Çeşitlendirme Tercihleri

Bankaların faaliyet ve finansman politikalarını oluştururken öncelikleri, ekonomi içerisindeki risk ve olanakları değerlendirerek uzun vadeli kâr potansiyelini optimize etmektir. Bunu yaparken risk ve getiri baskısı altında kredi riskinin doğmasını önlemek için kredi portföylerini ya çeşitlendirmeye gittikleri ya da belirli alanlara yoğunlaştırdıkları görülmektedir.

Riskin farklılaştırılması; risklerin nitelik olarak farklı gruplara yayılmasını öngören politikalarlardır. Bankalar pazarlama politikaları oluştururken riskin farklılaştırılması için kredilerin dağıtılacağı müşteri grupları, kredilerin hangi bölgelerde ve hangi sektörlerde hangi vadelerde kullanılacağı büyük önem taşımaktadır (Kaval, 2000, s. 64).

Risk farklılaştırılması yani çeşitlendirme temelde Markowitz'in portföy teorisine dayanmaktadır. Markowitz'in menkul kıymetler için geliştirdiği portföy teorisinin ardındaki düşünce, yatırım araçlarının birbiriyle korelasyonuna bakılmaksızın, çeşitlendirmenin riski azaltacağı varsayımdır (Caouette vd., 1998, s. 232). Bu teori kredi portföyü için de geçerlidir. Birbirleriyle korelasyonu bulunmayan krediler bir portföyde birleştirilince, kusurlu kredilerin yarattığı toplam risk azalmış olmaktadır (Yüksel, 2002 s. 99).

Bankaları çeşitlendirme yaparken belli bir müşteri grubundan, sektörden veya bölgeden kaynaklanabilecek zararları diğer portföy gruplarından elde ettikleri kazançlarla dengelemeyi amaçlamaktadırlar.

Ancak literatüre baktığımızda bankaların kredi portföylerini çeşitlendirme yerine belli sektörlerde, müşteri gruplarına ve bölgelere yoğunlaştırdıkları görülmektedir.

Ülke bazında yapılan ampirik incelemelerde bu farklılık göstermektedir.

Literatürde sektörel kredi çeşitlendirmesi ile kârlılık ilişkisini inceleyen çalışmaların büyük çoğunluğunda banka kredi yoğunlaşması ile banka

kârlılığı arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bununla birlikte bazen kredi yoğunlaşması yerine çeşitlendirme yapan bankaların kârlılık oranlarının daha fazla olduğunu (Rossi vd., 2009) söyleyen nadir çalışmalar da bulunmaktadır.

Behr ve diğerleri (2007), 1993-2003 yılları arasında Alman bankalarının kredileri ve rasyolarını 23 sektörlü bir veri seti kullanarak incelemiştir. Analiz sonucunda kredi yoğunlaşmasını tercih eden bankaların çeşitlendirmeyi tercih edenlere göre daha fazla kâr elde ettikleri ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmada kredi bankalarını kredi çeşitlendirme ve yoğunlaşma arasındaki tercihlerinin, risk ile kâr arasında tercihleriyle aynı anlama geldiğini belirtmişlerdir.

Amerika Banka Holdinglerini coğrafi çeşitlendirme açısından inceleyen Morgan ve Samolyk (2003), 1993-2003 yılları arasındaki kredilerde coğrafi çeşitlendirmenin kredi performansı ve getirileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Analiz sonucunda, coğrafi olarak kredi çeşitlendirme tercihinin daha çok kredi verilmesine neden olup kredi riskini artırabileceğini iddia etmişlerdir. Coğrafi çeşitlendirmenin tüm bankacılık sisteminde kredi verme kapasitesini artırırken, bireysel bankaların kârlarını artırmadığı ve kredi riskini düşürmediği gözlemlenmiştir.

Tabak, Fazio ve Cajueiro (2011), 96 Brezilya bankasının 2003-2009 yılları arasında verdiği kredilerin sektörlere göre kredi yoğunlaşmasını, kredi riski ve performansı üzerinden analiz etmiştir. Bulgulara göre sektörel yoğunlaşma ölçütünün kredi riski üzerine etkisi negatif, kârlılık üzerine etkisi pozitifdir. Yazarlar bunu yoğunlaşmayla beraber kredi portföyünün kontrolünün artmasına bağlamaktadır.

Chen ve diğerleri (2013) tarafından yapılan çalışmada, 16 Çin ticari bankasının 2007-2011 yılları arasında verdiği sektörel kredi portföyünde çeşitlendirmenin kârlılığı artırıcı ve kredi riskini düşürücü yönde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hayden, Porath ve von Westernhagen (2006) Alman bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 983 adet bankanın 1996-2002 dönemindeki verileri üzerine yaptıkları analizde bankaların kârlılığı ile sektör çeşitlendirmesi arasında bir bağ olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmada ulaşılan sonuçlar arasında yer alan sadece ılımlı risk seviyesinde ve endüstriyel çeşitlendirme durumunda çeşitlendirmenin banka getirisini artıracığı tespiti, sektörel yoğunlaşmanın bankalar için genelde yüksek kredi riskine karşın ancak sınırlı durumlarda getiri potansiyeli sunduğunu

göstermesi bakımından çok önemlidir.

Bu çalışmalar göstermektedir ki, çeşitlendirme ve yoğunlaştırma üzerine yapılan çalışmalarda ülkelere göre farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bunda ülkelerin makroekonomik risklerinin farklı olmasının da etkisi bulunmaktadır.

Literatürde Türk bankacılık sektörünü kredi portföy yapısı ve banka performansına etkisini inceleyen az çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan birisi Gönenç ve Kılıçhan (2004) tarafından yapılan Türkiye'deki 48 banka üzerine yapılan çalışmadır. Araştırma sonucunda, Türkiye'de coğrafik ve sektörel yoğunlaşmaya giden bankaların, kredi sektörel çeşitliliğinin fazla olduğu bankalara göre daha fazla toplam varlık karı elde ettiğini görülmüştür.

Türkiye bankaları üzerine Türkmen ve Yiğit (2012) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, yazarlar 2007-2011 dönemi kredi yapılarında coğrafi ve sektörel çeşitlendirmenin banka performansı üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Araştırmada banka kârlılık oranları ile yoğunlaşma arasındaki ilişkiyi analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, sektörel çeşitlendirme ve banka performansı arasında negatif bir ilişki olduğunu ve bankaların kârlılığını negatif etkilediğini tespit etmişlerdir.

Demirbaş (2019) tarafından yapılan çalışmada, 2006-2018 yılları arasında 26 Türk bankası örneklem olarak kullanılmıştır. Sektörel kredi yoğunlaşmasının analiz edildiği çalışmada sektörel kredi yoğunlaşma endeksinin kârlılık üzerinde pozitif yönlü etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Sarı ve Konukman (2021) tarafından Türkiye bankacılık sistemi üzerine yapılan bir diğer çalışmada ise 2007-2018 dönemi sektörel kredi yoğunlaşması ile kredi riski-kârlılık ilişkisi analizi yapılmıştır. Bulgulara göre, kredilerde sektörel yoğunlaşmasının bankacılık sektörünün kredi riskini düşürürken kredi izleme, kontrol ve gözetim maliyetlerini düşürerek kârın artmasına katkıda bulunmaktadır.

Tüm Bankaların Pasif Yapısı

Bankaların Özkaynakları

Katılım Bankalarının 2005-2020 yılları arasında toplam banka özkaynakları %2.802,94 oranında artış gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları ise toplam banka özkaynaklarının %993,09 oranında artırmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise %746,85 oranında artış göstermiştir. Ayrıca tüm bankalar arasında toplam özkaynak karşılaştırması yaptığımızda,

katılım bankalarının tüm bankalar içindeki payı %4,11'dir. Kalkınma ve yatırım bankalarının payı %9,38 iken, mevduat bankaları %86,51 ile en büyük paya sahiptir (Tablo 1).

Tablo 1

Bankaların Özkaynakları

Yıllar	Özkaynaklar			Toplam
	Mevduat	Katılım	Kalkınma-Yatırım	
2005	47.482	951	6.254	54.687
2006	50.409	1.560	7.568	59.537
2007	64.533	2.364	8.952	75.850
2008	72.060	3.729	10.635	86.424
2009	93.833	4.420	12.635	110.887
2010	114.979	5.457	14.106	134.542
2011	123.007	6.194	15.445	144.646
2012	157.553	7.377	17.010	181.940
2013	165.954	8.833	18.936	193.724
2014	201.116	9.673	21.217	232.007
2015	228.144	10.645	23.470	262.259
2016	262.503	11.496	26.286	300.285
2017	314.519	13.645	30.512	358.676
2018	367.745	16.769	37.513	422.027
2019	425.808	21.767	44.600	492.175
2020	519.022	27.607	52.962	599.591

Kaynak: BDDK, 2022

Türk Bankacılık Sistemi'nde 2005-2020 yılları arasında özkaynak miktarlarında ciddi bir artış olduğu ve bankacılık sisteminin öz kaynak yeterliliği açısından günbegün daha iyiye gittiği aşikar olmakla birlikte; Türk Bankacılık Sistemi'nin öz sermaye yapısı incelendiğinde özkaynak yetersizliğinin hala devam ettiği açıkça görülmektedir.

Bu bağlamda Türk Bankacılık Sistemi yabancı kaynak fonlara bağımlı bir şekilde bankacılık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu durum bankacılık sektörünü ve bankacılık sektöründen beslenen Türkiye ekonomisini kırılgan hale getirmektedir.

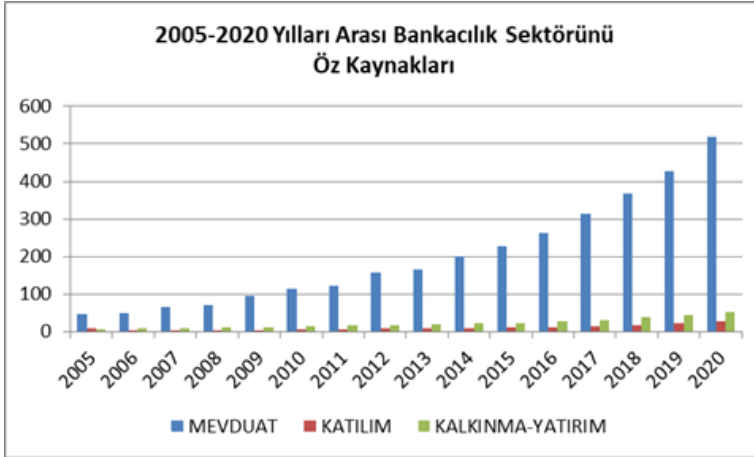
Çünkü muhtemel uluslararası ve evrensel bir krizin çıkışı, ülkeler arası gerçekleşecek savaşlar ve virüs salgını gibi dünya çapında etkili doğal afetler olasılığı neticesinde yavaşlayan ya da duraklama dönemine giren

uluslararası fon piyasası doğrudan Türk Bankacılık Sistemi'ni etkileyecek bir ilişki hassasiyetine sahiptir.

Öte taraftan ulusal bazda iç siyaseti etkileyecek negatif olaylar (darbe girişimi 2016 ya da gezi olayları gibi) ve bu olaylar neticesinde hukuk yapısının ve/veya makroekonomik dengelerin bozulması neticesinde uluslararası piyasalarda Türkiye ekonomisine olan güvenin azalması gibi durumlarda da uluslararası para piyasasının Türk Bankacılık Sistemi'ne desteğini olumsuz yönde etkileyecektir. Bu cihetle Türk Bankacılık Sistemi'nin özsermaye artırımına ve özkaynaklarını güçlendirmeye fazlasıyla ihtiyaç vardır.

Şekil 1

Bankaların Özkaynakları (2005-2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Katılım bankalarına gelince özsermaye yapısı bir kat daha hassas hale gelmektedir. Çünkü Türk Bankacılık Sistemi'nin toplam mevduat içerisinde özsermaye payı zaten %9,82 iken ve mevduat bankalarının toplam mevduat yapısı içerisinde özsermaye payı yine %9,83 iken, katılım bankalarında bu oran sadece %6,32'dir. Yani genel oranın 3'te 2'si seviyesindedir.

Zaten Türk Bankacılık Sistemi'nde özsermaye yapısı zayıfken katılım bankalarında bu zaafiyet daha da belirgin hale gelmektedir.

Bankaların Topladığı Kaynak Fonlar

Katılım bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar %4.453,17 artış gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları ise toplam yabancı kaynaklar %1.314,80 artırmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise %4.963,84 artış gözlenmiştir. (Tablo 2).

Tablo 2

Bankaların Topladığı Yabancı Kaynak Fonlar

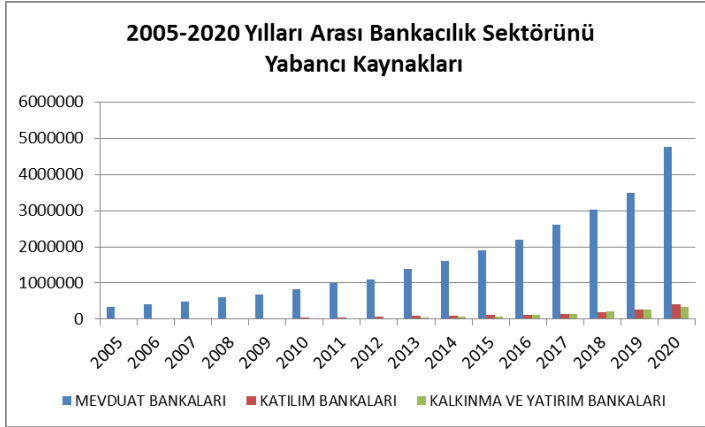
YILLAR	MEVDUAT BANKALARI	KATILIM BANKALARI	KALKINMA VE YATIRIM BANKALARI	TOPLAM
2005	336.615	8.994	6.613	352.222
2006	420.225	12.192	7.776	440.194
2007	478.739	17.082	9.936	505.756
2008	611.763	22.041	12.308	646.112
2009	679.525	29.208	14.394	723.127
2010	817.392	37.882	16.852	872.125
2011	996.903	49.955	26.191	1.073.049
2012	1.090.100	62.903	35.747	1.188.750
2013	1.400.236	87.242	51.199	1.538.677
2014	1.604.322	94.646	63.354	1.762.322
2015	1.902.457	109.538	83.179	2.095.173
2016	2.192.862	121.378	116.511	2.430.752
2017	2.608.185	146.492	144.490	2.899.167
2018	3.035.559	190.162	219.677	3.445.398
2019	3.478.214	262.692	257.737	3.998.643
2020	4.762.440	409.513	334.872	5.506.825

Kaynak: BDDK, 2022

Ayrıca 2020 yılı itibariyle toplam yabancı kaynaklarda, katılım bankalarının tüm bankalar içindeki payı %5,63'tür. Kalkınma ve yatırım Bankaları'nın payı %4,75 iken mevduat bankaları %89,61 oran ile en büyük paya sahiptir (Şekil 2).

Şekil 2

Bankacılık Sektörünün Yabancı Kaynakları (2005-2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Bankaların Toplam Kaynakları

Katılım bankalarının 2005 yılından 2020 yılına kadar toplam pasif oranlarında %4.295,36 artış gerçekleşmiştir. Mevduat bankaları ise toplam pasif oranını %1.275,03 artırmıştır. Kalkınma ve yatırım bankaları ise %2.914,17 artış göstermiştir (Tablo 3).

Tablo 3

Bankaların Toplam Kaynakları (Pasifler)

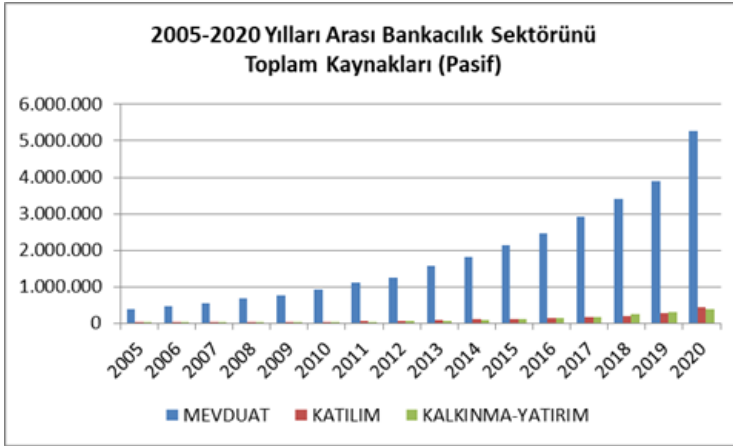
YILLAR	TOPLAM PASİFLER			TOPLAM
	MEVDUAT	KATILIM	KALKINMA-YATIRIM	
2005	384.097	9.945	12.867	406.909
2006	470.635	13.752	15.345	499.731
2007	543.272	19.445	18.888	581.606
2008	683.823	25.770	22.943	732.536
2009	773.357	33.628	27.029	834.014
2010	932.371	43.339	30.958	1.006.667
2011	1.119.911	56.148	41.636	1.217.695
2012	1.247.653	70.279	52.758	1.370.690
2013	1.566.190	96.075	70.136	1.732.401
2014	1.805.438	104.319	84.571	1.994.329
2015	2.130.601	120.183	106.649	2.357.432

2016	2.455.366	132.874	142.797	2.731.037
2017	2.922.704	160.136	175.002	3.257.842
2018	3.403.305	206.931	257.190	3.867.426
2019	3.904.022	284.459	302.336	4.490.818
2020	5.281.462	437.119	387.834	6.106.415

Kaynak: BDDK, 2022

Şekil 3

Bankacılık Sektörünün Toplam Kaynakları (2005-2020)

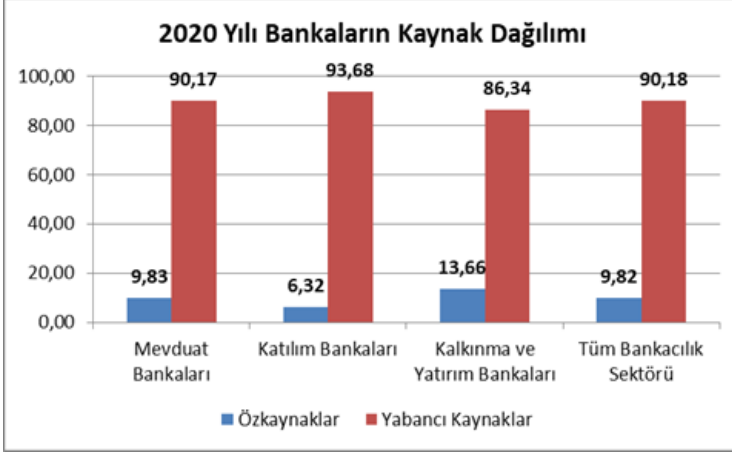

Kaynak: BDDK, 2022

Ayrıca 2020 yılı itibariyle toplam pasiflerde katılım bankalarının tüm bankalar içindeki payı %5,46'dır. Kalkınma ve yatırım bankalarının payı %5,26 iken mevduat bankaları %89,26 ile en büyük paya sahiptir.

Şekil 4

Bankaların Kaynak Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Türk Bankacılık Sistemi'nin toplam mevduat içerisinde özsermaye payı zaten %9,82 iken ve mevduat bankalarının toplam mevduat yapısı içerisinde özsermaye payı yine %9,83 iken, katılım bankalarında ise bu oran sadece %6,32'dir. Yani genel oranın 3'te 2'si seviyesindedir.

Şekil 5

Katılım Bankalarının Toplam Kaynak Yapısına Göre Bankacılık Sektöründeki Payı (2005-2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi katılım bankalarının toplam kaynak yapısına göre bankacılık sektöründeki payı 2013 yılına kadar artarak devam etmiştir. 2005 yılında bu pay %2,4 iken 2013 yılında %5,5'e kadar tırmanışa devam ettiği görülmektedir. 2014 yılından itibaren 2019 yılına kadar payın %5,0 ile %5,5 arasında salındığı görülmektedir. 2019 ve 2020 yıllarında ise Covid-19 salgınına rağmen bu payın önce 2019 yılında %6,3'e sonra 2020 yılında %7,2'e tırmandığı görülmektedir.

Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Krediler

Tüm bankacılık sektörünün verdiği kredilerin piyasadaki sektörler dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünü birinci sektördür. Ayrıca imalat sektörünün %20,4 ile ikinci, finans sektörünün %19,3 ile üçüncü, inşaat sektörünün %15,5 ile dördüncü, turizm sektörünün %3,6 ile beşinci, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %3,6 ile altıncı, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,3 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,4 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 4

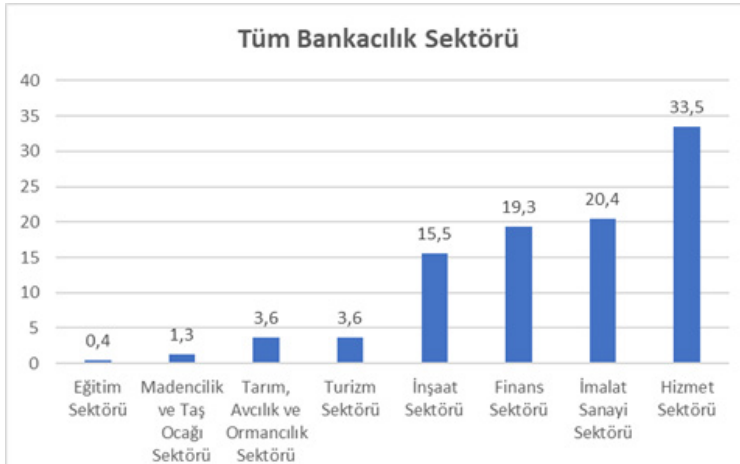
Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020)

	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Tüm Bankacılık Sektörü
Tarım, Avcılık ve Ormanlık Sektörü	4	1,7	0,7	3,6
Madencilik ve Taş Ocağı Sektörü	1,1	2,5	1,5	1,3
Hizmet Sektörü	34,3	30,1	26	33,5
İmalat Sanayi Sektörü	17,5	31	44,7	20,4
Turizm Sektörü	3,7	0,8	4,8	3,6
İnşaat Sektörü	15,8	25,9	2,8	15,5
Eğitim Sektörü	0,4	0,2	0,1	0,4
Finans Sektörü	21,5	5,6	5,1	19,3
Diğer Sektörler	1,5	2,2	14,2	2,5

Kaynak: BDDK, 2022

Şekil 6

Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Şekil 7'den görüldüğü üzere Türk Bankacılık Sistemi 4 sektöre yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün verdiği toplam kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünün birinci, %20,4 ile imalat sektörünün ikinci, %19,3 ile finans sektörünün üçüncü ve %15,5 ile inşaat sektörünün dördüncü sırada yer aldığını ve bu dört sektörün toplamda %88,7 oranla neredeyse bankacılık sektörünün tamamına yakını oluşturduğunu görmekteyiz.

Ayrıca turizm sektörüne (%3,6), tarım-hayvancılık ve ormancılık sektörüne (%3,6), madencilik sektörüne (%1,3) ve eğitim sektörüne (%0,4) verilen toplam kredinin sadece % 11,3 olduğunu görmekteyiz. Bu cihetle bu sektörlerin daha fazla desteklenmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

Tüm Bankacılık Sektörünün Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Tüm bankacılık sektörünün verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünü birinci sektördür. Ayrıca imalat sektörünün %20,4 ile ikinci, finans sektörünün %19,3 ile üçüncü, inşaat sektörünün %15,5 ile dördüncü, turizm sektörünün %3,6 ile beşinci, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %3,6 ile altıncı, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,3 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,4 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 5

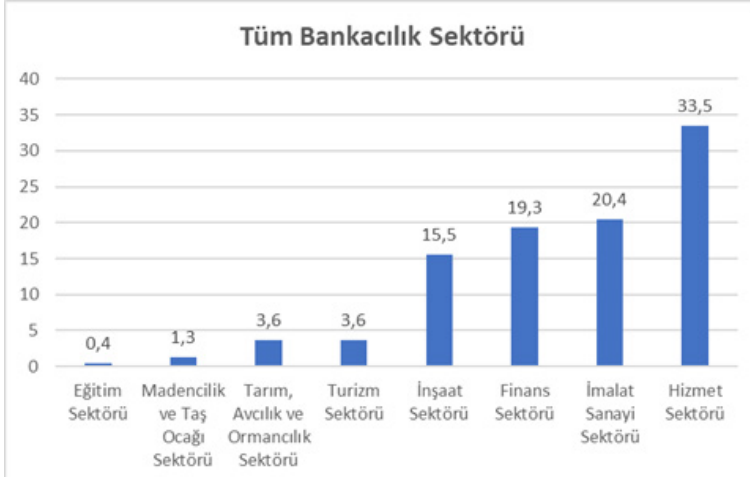
Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020)

	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Tüm Bankacılık Sektörü
Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sektörü	4	1,7	0,7	3,6
Madencilik ve Taş Ocağı Sektörü	1,1	2,5	1,5	1,3
Hizmet Sektörü	34,3	30,1	26	33,5
İmalat Sanayi Sektörü	17,5	31	44,7	20,4
Turizm Sektörü	3,7	0,8	4,8	3,6
İnşaat Sektörü	15,8	25,9	2,8	15,5
Eğitim Sektörü	0,4	0,2	0,1	0,4
Finans Sektörü	21,5	5,6	5,1	19,3
Diğer Sektörler	1,5	2,2	14,2	2,5

Kaynak: BDDK, 2022

Şekil 7

Tüm Bankacılık Sektörünün Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Şekil 7'den görüldüğü üzere Türk Bankacılık Sistemi dört sektöre yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün verdiği toplam kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünün birinci, %20,4 ile imalat sektörünün ikinci, %19,3 ile finans sektörünün üçüncü ve %15,5 ile inşaat sektörünün dördüncü sırada yer aldığını ve bu dört sektörün toplamda %88,7 oranla neredeyse bankacılık sektörünün tamamına yakını oluşturduğunu görmekteyiz.

Ayrıca turizm sektörüne (%3,6), tarım-hayvancılık ve ormancılık sektörüne (%3,6), madencilik sektörüne (%1,3) ve eğitim sektörüne (%0,4) verilen toplam kredinin sadece % 11,3 olduğunu görmekteyiz. Bu cihetle bu sektörlerin daha fazla desteklenmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

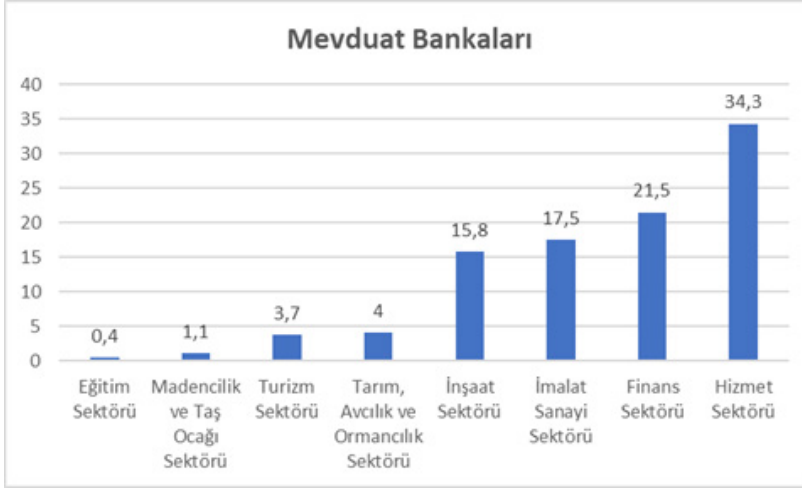
Mevduat Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Mevduat bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci sektördür. Ayrıca finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü, inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü, tarım-avcılık- hayvancılık sektörünün %4 ile beşinci, turizm sektörünün %3,7 ile altıncı, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,1 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,4 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir (Şekil 9).

Mevduat bankalarının sektörlere göre dağılımıyla toplam bankacılık sisteminin sektörlere göre dağılımı tabloları çok ciddi bir paralellik göstermektedir. Zaten mevduat bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı %93 oranında olduğundan tüm bankacılık sektörünün grafiklerini domine etmesi doğaldır.

Şekil 8

Mevduat Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Bu cihetle bankacılık sektörü için genel olarak söylenenler burada da tekrar edilebilir. Şöyle ki mevduat bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci, finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü ve inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü sektör olduğu net bir şekilde görülmektedir. Yani mevduat bankaları bu dört sektöre odaklanmış ki bu dört sektörün toplam oranı %89,1 oranına ulaşmaktadır (Şekil 9).

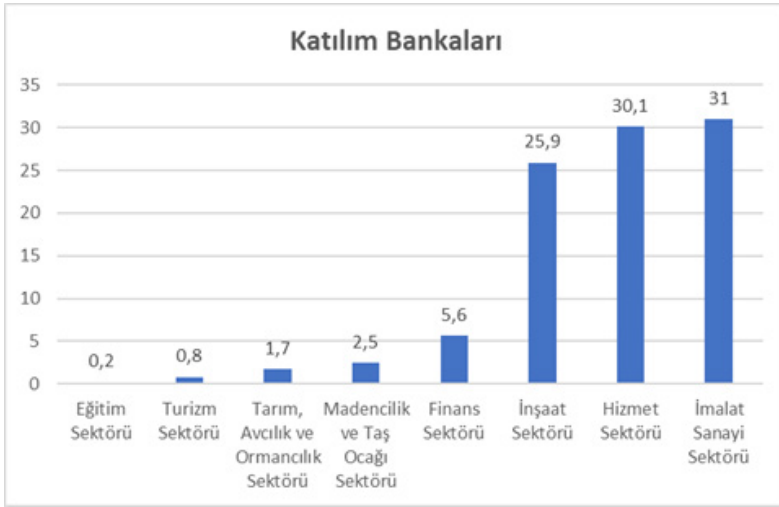
Ayrıca mevduat bankalarının bankacılık sektörünün genelinde olduğu gibi; tarım-avcılık-hayvancılık sektörüne (%4), turizm sektörüne (%3,7), madencilik ve taş ocağı sektörüne (%1,1) ve eğitim sektörüne (%0,4) gerekli ilgiyi göstermemiş olduğu da görülmektedir. Çünkü bu dört sektöre ayrılan pay toplamda sadece %10,9 olarak gerçekleşmiştir.

Katılım Bankası Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı

Katılım bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörler dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci sektördür. Ayrıca hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci, inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü, finans sektörünün %5,6 ile dördüncü, madencilik ve taş ocağı sektörünün %2,5 ile beşinci, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %1,7 ile altıncı, turizm sektörünün %0,8 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,2 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir (Şekil 10).

Şekil 9

Katılım Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Katılım bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörler dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci, hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci ve inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü sırada olduğu ve bu üç sektörün toplamının %87 oranına ulaştığı görülmektedir. Bu rakamlar bize göstermektedir ki katılım bankaları bu üç sektöre yoğunlaşmış, mevduat bankalarının yoğunlaşmış olduğu finans sektöründe yeteri kadar varlık gösterememiştir. Bu durumun faizsiz bankacılık sisteminin ana yapısıyla doğrudan ilişkili olduğu su götürmez bir gerçektir. Çünkü katılım bankaları doğrudan para satışı yapamadıkları için (bu dinen caiz görmedikleri için) bu sektörde yeteri kadar varlık gösterememektedirler.

Ayrıca katılım bankalarının finans sektörüne (%5,6), madencilik ve taş ocağı sektörünün (%2,5), tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün (%1,7), turizm sektörüne (%0,8) ve eğitim sektörüne (%0,2) toplamda ayırdığı pay sadece %10,8 olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün tamamında görülen genel eğilim burada da kendini göstermektedir.

Genel Analiz

Tablo 6

Banka Kredilerinin Sektörlere Göre Dağılımı (2020)

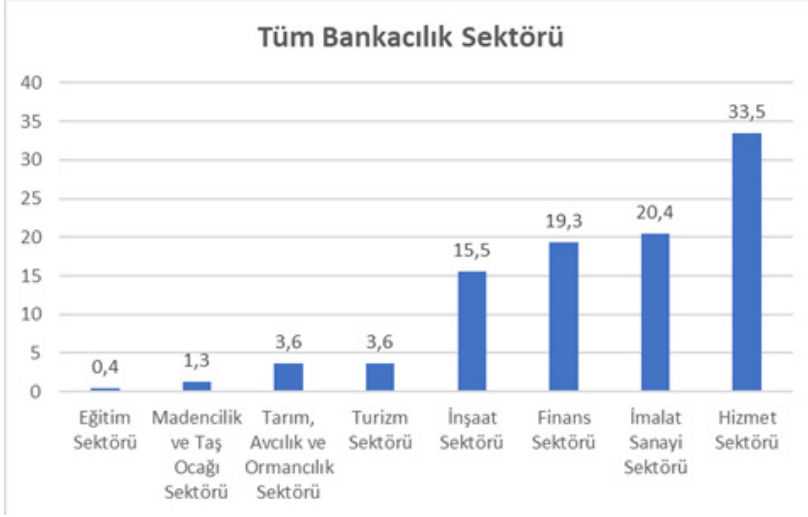
	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Tüm Bankacılık Sektörü
Tarım, Avcılık ve Ormancılık Sektörü	4	1,7	0,7	3,6
Madencilik ve TaşOcağı Sektörü	1,1	2,5	1,5	1,3
Hizmet Sektörü	34,3	30,1	26	33,5
İmalat Sanayi Sektörü	17,5	31	44,7	20,4
Turizm Sektörü	3,7	0,8	4,8	3,6
İnşaat Sektörü	15,8	25,9	2,8	15,5
Eğitim Sektörü	0,4	0,2	0,1	0,4
Finans Sektörü	21,5	5,6	5,1	19,3
Diğer Sektörler	1,5	2,2	14,2	2,5

Kaynak: BDDK, 2022

Tablo 7'den görüldüğü üzere Türk Bankacılık Sistemi dört sektöre yoğunlaşmış bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün verdiği toplam kredilerin piyasadaki sektörler dağılımına baktığımızda %33,5 ile hizmet sektörünün birinci, %20,4 ile imalat sektörünün ikinci, %19,3 ile finans sektörünün üçüncü ve %15,5 ile inşaat sektörünün dördüncü sırada yer aldığını ve bu dört sektörün toplamda %88,7 oranla neredeyse bankacılık sektörünün tamamına yakını oluşturduğunu görmekteyiz.

Şekil 10

Tüm Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Ayrıca turizm sektörüne (%3,6), tarım-hayvancılık ve ormancılık sektörüne (%3,6), madencilik sektörüne (%1,3) ve eğitim sektörüne (%0,4) verilen toplam kredinin sadece % 11,3 olduğunu görmekteyiz (Şekil 10). Bu cihetle bu sektörlerin daha fazla desteklenmesi gerektiği sonucuna varılabilir.

Bu cihetle fon kullandırma kapasitesini hem mevduat bankaları hem katılım bankaları hem de kalkınma ve yatırım bankaları özelinde analiz edecek olursak şu sonuçlara ulaşabiliriz.

Mevduat Bankalarının Analizi

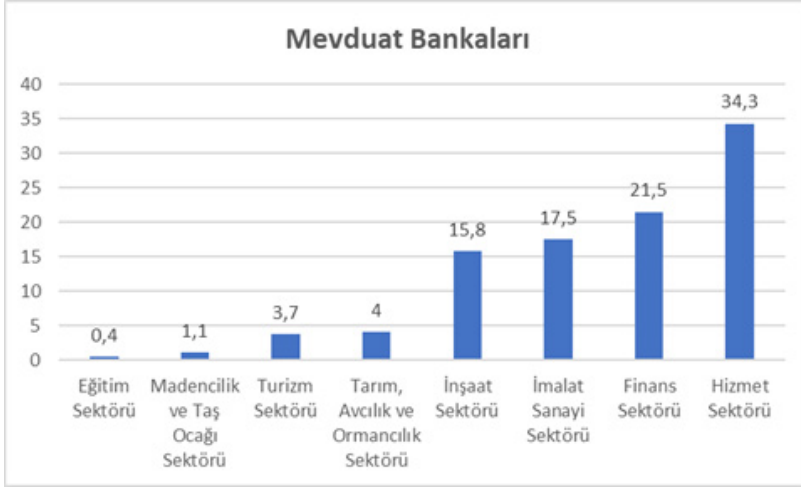
Mevduat bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci sektördür. Ayrıca finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü, inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü, tarım-avcılık- hayvancılık sektörünün %4 ile beşinci, turizm sektörünün %3,7 ile altıncı, madencilik ve taş ocağı sektörünün %1,1 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,4 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir (Şekil 11).

Mevduat bankalarının sektörlere göre dağılımıyla toplam bankacılık

sisteminin sektörlere göre dağılımı tabloları çok ciddi bir paralellik göstermektedir. Zaten mevduat bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payı %93 oranında olduğundan tüm bankacılık sektörünün grafiklerini domine etmesi doğaldır.

Şekil 11

Mevduat Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Bu cihetle bankacılık sektörü için genel olarak söylenenler burada da tekrar edilebilir. Şöyle ki mevduat bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %34,3 ile hizmet sektörünü birinci, finans sektörünün %21,5 ile ikinci, imalat sektörünün %17,5 ile üçüncü ve inşaat sektörünün %15,8 ile dördüncü sektör olduğu net bir şekilde görülmektedir. Yani mevduat bankaları bu dört sektöre odaklanmıştır ki bu dört sektörün toplam oranı %89,1 oranına ulaşmaktadır (Şekil 11).

Ayrıca mevduat bankalarının bankacılık sektörünün genelinde olduğu gibi; tarım-avcılık-hayvancılık sektörüne (%4), turizm sektörüne (%3,7), madencilik ve taş ocağı sektörüne (%1,1) ve eğitim sektörüne (%0,4) gerekli ilgiyi göstermemiş olduğu da görülmektedir. Çünkü bu dört sektöre ayrılan pay toplamda sadece %10,9 olarak gerçekleşmiştir.

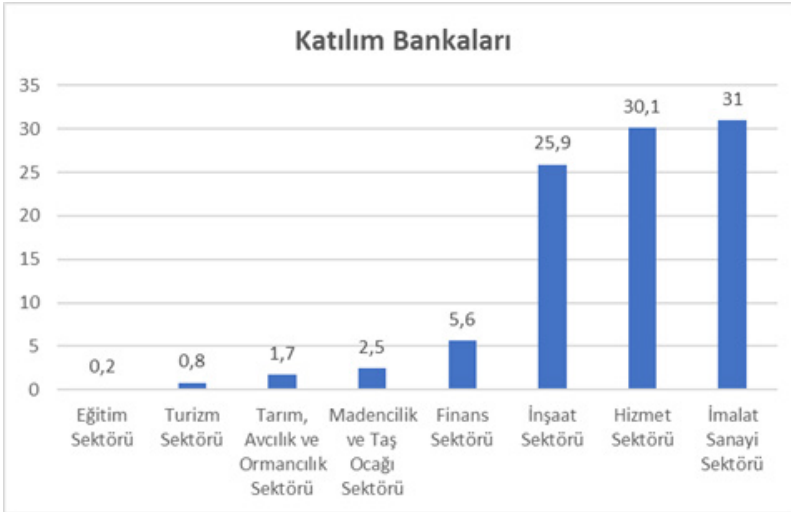
Katılım Bankalarının Analizi

Katılım bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci sektördür. Ayrıca hizmet

sektörünün %30,1 ile ikinci, inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü, finans sektörünün %5,6 ile dördüncü, madencilik ve taş ocağı sektörünün %2,5 ile beşinci, tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün %1,7 ile altıncı, turizm sektörünün %0,8 ile yedinci ve eğitim sektörünün %0,2 ile sekizinci sektör olduğu görülmektedir (Şekil 12).

Şekil 12

Katılım Bankalarının Verdiği Kredilerin Piyasadaki Sektörlere Dağılımı (2020)

Kaynak: BDDK, 2022

Katılım bankalarının verdiği kredilerinin piyasadaki sektörlere dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci, hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci ve inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü sırada olduğu ve bu üç sektörün toplamının %87 oranına ulaştığı görülmektedir (Şekil 12). Bu rakamlar bize göstermektedir ki katılım bankaları bu üç sektöre yoğunlaşmış, mevduat bankalarının yoğunlaşmış olduğu finans sektöründe yeteri kadar varlık gösterememiştir. Bu durumun faizsiz bankacılık sisteminin ana yapısıyla doğrudan ilişkili olduğu su götürmez bir gerçektir. Çünkü katılım bankaları doğrudan para satışı yapamadıkları için (bu dinen caiz görmedikleri için) bu sektörde yeteri kadar varlık gösterememektedirler.

Ayrıca katılım bankalarının finans sektörüne (%5,6), madencilik ve taş ocağı sektörünün (%2,5), tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün (%1,7), turizm sektörüne (%0,8) ve eğitim sektörüne (%0,2) toplamda ayırdığı pay

sadece %10,8 olduğu görülmektedir. Bankacılık sektörünün tamamında görülen genel eğilim burada da kendini göstermektedir.

Sonuç

Türkiye’de bankacılık sistemi, Türkiye ekonomisinin oluşumunda ve gelişiminde tüm gelişmiş ülkelerde olduğu gibi son derece önemli bir rol oynamaktadır. Türk Bankacılık Sistemi’nin gelişimi, Türkiye ekonomisinin de gelişimi anlamına gelmektedir.

Türk Bankacılık Sistemi içerisinde önemli bir boşluğu dolduran katılım bankaları da bu sistemin önemli bir parçasıdır. Bu bankalar sadece muhafazakâr kesimin yastıkaltı birikimlerini ekonomiye kazandırmakla kalmayıp, bizzat muhafazakâr kesimi de ekonomik sistem içerisine katmaya vesile olmuştur.

Finans sektörüne baktığımızda reel sektör ve finans sektörü olmak üzere iki temel bileşenden oluşmaktadır. Finansal kurumlar arasında en önemlileri bankalardır ve kredi mekanizması bankaların finansal kurumlar içinde öne çıkmasındaki temel etkenlerden birisidir. Ticari bankaların aktif toplamları içerisinde sahip oldukları en kritik bileşen ise kredi portföyleridir. Bu itibarla, bankaların amaçlarından başında kredi portföylerini kullanarak en yüksek kârı elde etmek gelmektedir. Ancak kredi mekanizması aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Çünkü kredinin geri ödenmemesi durumunda banka likidite ve kâr-zarar riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Kredi portföyünün çeşitlendirilmesi, bankaların kredi riskini azaltmaya yönelik başlıca mekanizması olarak görülür. Ancak çeşitli sebeplerle birçok ticari banka kredilerini bazı sektörlerle yoğunlaştırmaktadır. “Sektörel kredi yoğunlaşması” bir bankanın kredilerinin büyük bölümünün bir veya birden fazla sektörde toplanmasıdır.

Bankaların kredi portföylerinin yoğunlaştığı sektörleri incelemek, hem bankaların risk ve kârlılığını analizinde bir gösterge oluştururken hem de bir ülke ekonomisinin finansal istikrarı içinde bir gösterge oluşturmaktadır. Kredi yoğunlaşmasının tespit edilmesi ve izlenmesi, risklerin tespitinde erken uyarı mekanizması oluşturmaktadır. Ayrıca uzun vadeli kalkınma politikaları oluşturulması içinde bir araç oluşturmaktadır.

Sektörel kredi yoğunlaşması konusunda çok sayıda uluslararası çalışma olmasına karşın Türkiye bankacılık sektörüne ilişkin olarak az sayıda çalışma yapılmıştır. Bu az sayıda çalışmada farklı dönemlerdeki Türkiye bankacılık sektörü verileri üzerinden derlenen sektörel yoğunlaşma

endeksi ve kredi riski arasındaki ilişki analiz edilmiştir. Katılım ve mevduat bankalarının kredi portföylerini değerlendiren bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır.

Bu veriler ışığında, katılım bankaları ve mevduat bankalarının hangi sektörlere kredilerini yönlendirdikleri ve bu kredi yoğunlaştırmasının banka performansı üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu, Türk bankacılık sektörünü 2005-2020 dönemi üçer aylık verileri analiz edilerek yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Bilindiği gibi katılım bankalarının 2005 yılı öncesi bankacılık sistemi içerisinde olmaması nedeniyle sağlıklı ve yeterli verilere ulaşamamaktadır. Ancak 2005 yılı sonrası tüm veriler dikkate alındığında katılım bankalarının Türkiye ekonomisine önemli bir katkıda bulunduğu görülmektedir.

Katılım Bankaları üzerine yaptığımız analiz iki bölümden oluşmaktadır. Öncelikle çalışmanın 4. ve 5. bölümünde katılım bankalarının Türk Bankacılık Sistemi içindeki yeri bilimsel istatistiki (tablolar) veriler ile analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın 4. ve 5. bölümünde kullanılan bilimsel istatistiki (tablolar) veriler dikkate alındığında bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür.

Bu sonuçları dört başlık altında toplayabiliriz.

- Katılım bankaları muhafazakar kesimin yastıkaltı birikimlerini ekonomiye kazandırarak, son 40 yılda Türkiye ekonomisine ciddi bir katkıda bulunmuştur.

Katılım bankaları bir dini ihtiyaçtan ortaya çıkmıştır. 1980'li yıllardan itibaren hem Türkiye'de hem de dünya da yükselişe geçen muhafazakarlık eğilimleri milyonlarca ifade edilen muhafazakar bir kitlenin ortaya çıkmasına ya da zaten var olan bir muhafazakar kitlenin büyüyerek artmasına neden olmuştur.¹

1980'li yıllardan itibaren başta Türkiye olmak üzere bir kısım İslam

¹ Faizsiz bankacılık anlayışı tarihte ilk olarak 1963-1967 yılları arasında Mısır'da başlamıştır. 1971 yılında ilk faizsiz banka kurulmuştur. Ancak bu kurulan banka gerçek anlamda bankacılık hizmeti vermekten çok uzak kalmıştır. "Türkiye'de faizsiz bankacılık faaliyetlerine ilişkin yasa 1983 yılında çıkmış ve ilk faizsiz bankalar "Özel Finans Kurumu" adıyla 1985 yılında kurulmuştur. 1999 yılında katılım bankalarıyla ilgili ilk düzenlemeler yapılarak Bankacılık Kanunu kapsamına alınmıştır. 2005 yılındaki düzenleme ile de isimleri "Özel Finans Kurumu" iken "Katılım Bankası" olarak değiştirilmiştir (Yurtttadur, 2017)."

ülkelerinde muhafazakarlık eğilimi ve dini hassasiyet geniş kitlelerce önemsenir hale gelirken; aynı tarihlerden itibaren bu coğrafya da muhafazakar kesimin ekonomiye ve özellikle sanayi ve ticarete yöneldikleri görülmektedir.

Netice itibariyle; bir yandan sanayi ve ticaretle uğraşıp günbegün zenginleşen ama bir yandan da dini hassasiyetleri nedeniyle bankacılık işlemlerinden ve hizmetlerinden çekinip uzak duran hatırı sayılır bir kitle ortaya çıkmıştır. Bu durum bir yandan muhafazakar kesimin yastık altındaki birikimlerini ekonomiye kazandırabilmek için öte yandan da muhafazakar sanayi ve ticaret erbabına bankacılık hizmeti verebilmek için büyük bir fırsat oluşturmuştur. Artık bankacılık sisteminin içerisinde yer alacak bir katılım bankacılığı anlayışına ihtiyaç vardır.

İşte bu ihtiyaç katılım bankalarının 80'li yıllardan sonra başta Türkiye olmak üzere birçok İslam ülkesinde hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur.

Katılım bankaları 1980'li yılların başından 2000 krizine kadar olan dönemde muhafazakar kesim tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmış ve rağbet görmüştür. 2001 ekonomik krizleri sırasında ihlas finansın iflas etmesi ve tasfiyesi ve katılım bankacılığı sektöründe yaşanan bir kısım yapısal sıkıntılar, muhafazakar kesimin katılım bankalarına karşı güvensizlik duygusuna kapılmalarına neden olmuştur. Ancak 2005 yılında katılım bankalarının bankacılık sisteminin içerisine alınmasıyla beraber bu güven tekrar tesis edilmiştir.

- Katılım bankaları sermaye yapısı olarak bankacılık sektörü içinde hacimli olmamakla beraber önemli bir yere sahiptir. Bu sayede Türkiye ekonomisine ciddi bir katkıda bulunmaktadır.

Türk Bankacılık Sistemi'nin toplam kaynakları açısından bakıldığında katılım bankaları %7,2 pay ile hacimli olmamakla birlikte önemli bir yere sahiptir. Çünkü katılım bankaları, son 15 yılda muhafazakar kesimin bankacılık sistemi içerisine girmeyen yastıkaltı paralarını sistemin içerisine sokarak Türkiye ekonomisinin gelişmesine ve derinleşmesine katkı sağlamıştır.

2005 yılında Türk Bankacılık Sistemi içerisinde sermaye yapısı itibariyle %2,4 paya sahip olan katılım bankaları 2013 yılında %5,1'e ve 2020 yılında ise % 7,2'ye yükselmiştir.

Bu rakamlar da göstermektedir ki; katılım bankaları sermaye oranları itibariyle bankacılık sistemi içerisindeki yerini günden güne geliştirmekte ve büyümektedir. Ancak bu rakamları yeterli görmek elbetteki mümkün

değildir.

- Katılım bankaları topladığı yabancı kaynak fon toplama açısından ticari bankalara göre daha dezavantajlıdır.

Türk Bankacılık Sistemi'nde 2005-2020 yılları arasında özsermaye miktarlarında ciddi bir artış olduğu ve bankacılık sisteminin özsermaye yeterliliği açısından günbegün daha iyiye gittiği aşıkardır.

Ayrıca, Türk Bankacılık Sistemi'nin özkaynak yapısı Avrupa Birliği ölçüleri baz alınarak incelendiğinde yeterli görülmele beraber, Türk ekonomisinin jeopolitik ve konjoktürel yapısı göz önünde bulundurularak daha güçlü bir özkaynak yapısı mutlaka hedeflenmelidir.

Bu bağlamda Türk Bankacılık Sistemi yabancı kaynak fonlara bağımlı bir şekilde bankacılık faaliyetlerini devam ettirmektedir. Bu durum bankacılık sektörünü ve bankacılık sektöründen beslenen Türkiye ekonomisini kırılgan hale getirmektedir.

Çünkü muhtemel uluslararası ve evrensel bir krizin çıkışı, ülkeler arası gerçekleşecek savaşlar ve virüs salgını gibi dünya çapında etkili doğal afetler olasılığı neticesinde yavaşlayan ya da duraklama dönemine giren uluslararası fon piyasası doğrudan Türk Bankacılık Sistemi'ni etkileyecek bir ilişki hassasiyetine sahiptir.

Öte taraftan ulusal bazda iç siyaseti etkileyecek negatif olaylar ve bu olaylar neticesinde hukuk yapısının ve/veya makroekonomik dengelerin bozulması neticesinde uluslararası piyasalarda Türkiye ekonomisine olan güvenin azalması gibi durumlarda da uluslararası para piyasasının Türkiye bankacılık sistemine desteğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu cihetle Türk Bankacılık Sistemi'nin özsermaye artırımına ve özkaynaklarını güçlendirmeye fazlasıyla ihtiyaç vardır.

Katılım bankalarına gelince yabancı kaynak fonlar açısından Türkiye'deki bankacılık sistemi içerisindeki payı %5,63'tür. Zaten Türkiye Bankacılık Sistemi'nde özsermaye yapısı zayıfken katılım bankalarında bu zaafiyet daha da belirgin hale gelmektedir. Çünkü katılım bankaları İslam ekonomisi kuralları çerçevesinde hareket ettiğinden doğrudan para alım ve satımı yapamamaktadır. Zaten özsermaye yapısı zayıf olan katılım bankaları bir de mevduat toplama hususunda zorlanınca mevduat yapılarını geliştirme konusunda çok ciddi sıkıntı yaşamaktadırlar. Bu durum katılım bankalarının en zayıf noktasını oluşturmaktadır.

- Katılım bankaları kredi sağlamada imalat ve inşaat sektörüne daha fazla yoğunlaşırken; finans ve turizm sektörüne daha az yoğunlaşmaktadır.

Daha öncede ifade ettiğimiz gibi; katılım bankalarının mevduat yeterlilik oranı düşük olduğundan ve bu oran yukarılara taşınmadığından kredi dağıtma kapasitesi de devamlı olarak sınırlı kalmıştır. Bu sınırlılığın farkında olan katılım bankaları kredi fonlama hususunda hep aynı sektörlerle yönelmeyi tercih etmiştir.

Bu bağlamda katılım bankalarının verdiği kredilerin piyasadaki sektörlerle dağılımına baktığımızda %31 ile imalat sektörünü birinci, hizmet sektörünün %30,1 ile ikinci ve inşaat sektörünün %25,9 ile üçüncü sırada olduğu ve bu üç sektörün toplamının %87 oranına ulaştığı görülmektedir. Bu rakamlar bize göstermektedir ki katılım bankaları bu üç sektöre yoğunlaşmıştır.

Halbuki katılım bankalarının dağıttığı kredi hacimlerinden geriye kalan %13'lük payın ise; finans sektörüne (%5,6), madencilik ve taş ocağı sektörünün (%2,5), tarım-avcılık-hayvancılık sektörünün (%1,7), turizm sektörüne (%0,8), eğitim sektörüne (%0,2) ve geriye kalan tüm sektörlerle ayrılan oran sadece %2,2 şeklinde dağıtıldığı görülmektedir.

Ek Beyan / Declaration

Makalenin tüm süreçlerinde TESAM'ın araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hareket edilmiştir.

Bu çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

In all processes of the article, TESAM's research and publication ethics principles were followed.

There is no potential conflict of interest in this study.

The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

Atasoy, H. (2007). *Türk bankacılık sektöründe gelir-gider analizi ve kârluluk performansının belirleyicileri*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.

Behr, A., Kamp, A., Memmel, C., and Pfingsten, A. (2007). Diversification and the Banks' Risk-return-characteristics: Evidence from Loan Portfolios of German Banks.

Caouette, J.B., Altman, E.I ve Narayanan, P. (1998). *Managing credit risk*. John Wiley&Sons, U.S.A.

Chen, Y., Wei, X., Zhang, L., & Shi, Y. (2013). *Sectoral diversification and the banks' return and risk: Evidence from Chinese listed commercial banks*. Procedia.

Demirbaş Özbekler, M. (2019). *Kredi portföyünde çeşitlendirme: Türk bankacılık sektörü üzerine bir analiz*. (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzman Yeterlilik Tezi).

Ertürk, H. (2010). Bankacılık sektörünün karşılaştığı riskler ve risk yönetimi. *Denetim Dergisi*, 4, 62-70.

Gönenç, H., ve Kılıçhan, B. (2004). *Kredi portföyü çeşitlendirmesinin banka performansı üzerindeki etkileri*. *Bankacılar Dergisi*, 49, 53-67.

Hayden, E., Porath, D. and Westernhagen, N.V.(2006). Does diversification improve the performance of German banks? Evidence from individual bank loan portfolios. *Journal of Financial Services Research* 32.3, 123-140.

İşcan, A. (2003). *Banka kredilerindeki daralmanın ekonomik etkileri ve krizlerdeki gelişimi*. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.

Kaval, H. (2000). *Bankalarda risk yönetimi*. Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Morgan, D. P., and Samolyk, K. (2003). *Geographic diversification in banking and its implications for bank portfolio choice and performance*. (Unpublished paper, Federal Reserve Bank of New York).

Mishkin, F.S. (1995). Symposium on the monetary transmission mechanism. *The Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 3-10.

Rossi, S. P., Schwaiger, M. S., and Winkler, G. (2009). How loan portfolio diversification affects risk, efficiency and capitalization: A managerial

behavior model for Austrian banks. *Journal of banking & finance*, 33(12), 2218-2226.

Tabak, B. M., Fazio, D. M., and Cajueiro, D. O. (2011). The effects of loan portfolio concentration on Brazilian banks' return and risk. *Journal of Banking & Finance*, 35(11), 3065-3076.

Turkmen, S. Y., ve Yigit, I. (2012). Diversification in banking and its effect on banks' performance: Evidence from Turkey. *American International Journal of Contemporary Research*, 2(12), 111-119.

Şenel, C. (2020). Banka kredileri ve Türk bankacılık sektöründe kredilerin uluslararası karşılaştırmalı analizi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 810-825.

Yüksel, A.S., Yüksel,A. ve Yüksel, Ü. (2002). *Banka yönetimi el kitabı*. İstanbul: Alfa Basım Yayım.